

ARŞİVLERİMİZ HAKKINDA «İKDAM» GAZETESİNİN BİR YAZISI VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Atilla ÇETİN

Tercüman Gazetesi Kütüphane ve Dokümantasyon
Merkezi Müdürü

II. Meşrutiyet döneminde, Türk tarih çalışmaları ile ilgili olarak önemli faaliyetlere rastlanmaktadır. Abdurrahman Şeref Bey'in¹ vak'anüvisliğe tayini, Tarih-i Osmanî Encümeni'nin² kuruluşu, Encümen'e ilmi bir dergi niteliğinde **Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası'nın**³ yayına başlaması bunlar

¹ Abdurrahman Şeref Bey (1853-1925): Osmanlı devlet adamı, tarihçi, son vak'anüvis. İstanbul'da doğdu. Eyüp Rüştiye'sini ve 1873'de Mekteb-i Sultani'yi (Galatasaray Lisesi) bitirdi. Mahreç-i Aklâm, Mekteb-i Sultani, Mekteb-i Mülkiye'de çeşitli ders hocalığı ve müdürlük yaptı. Dârülfünun'da ders okuttu. II. Meşrutiyette vak'anüvis tayin edildi. Defter-i Hakani Nazırı, Meclis-i Ayan üyesi ve İkinci Reisi, Maarif Nazırı, Tarih-i Osmanî Encümeni Reisi, Şurâ-yı Devlet Reisi gibi görevler yaptı. TBMM ikinci seçim devresinde İstanbul mebusu olarak Ankara'ya gitti. Milletvekili iken hastalandığından İstanbul'a döndü. 1925 yılında vefat etti.

Abdurrahman Şeref Bey, devlet adamlığı yanında, kültür ve tarih sahasına hizmet etmiş bir fikir adamı idi. Eserleri arasında, **Tarih-i Düvel-i İslâmiye**, **Tarih-i Devlet-i Osmaniye** (2 cilt), **Tarih Musahabeleri**, Lütfi Tarihi'nin sekizinci cildinin yayını, TOEM ve TTEM'da birçok makalesi sayılabilir.

² **Tarih-i Osmanî Encümeni**: 14 Teşrin-i sani 1325/30 Kasım 1909 tarihli irâde-i seniyye ile başlangıçtan o döneme kadar Osmanlı devletinin tam ve mükemmel bir tarihini hazırlamak amacıyla kuruldu. Başkan Abdurrahman Şeref Bey, sürekli üyeleri Ahmed Tevhid, Ahmed Refik (Altınay), Ahmed Midhat, İskender Yanko Hoçi, Efdaleddin (Tekiner), Diran Kelekyan, Zühdi, Ali Seyfi, Karolidi, Mehmed Arif, Necib Asım (Yazıksız)'dı. Yardımcı ve haberleşme üyeleri vardı. Osmanlı tarihine ait risale, belge, kayıtları bastırmak görevi idi. Arşivlerde önemli araştırmalar yaptı ve yayınladı. TOE 1924'de **Türk Tarih Encümeni** adını aldı, çalışmalarını 1931'e kadar sürdürdü.

³ **Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası**, Tarih-i Osmanî Encümeni'nin yayın organı olarak ilk sayısı 1 Nisan 1326/14 Nisan 1910 günü yayınlandı. Dergi sekiz yıl iki ayda bir düzenli yayınlandı. Millî Mücadele yıllarında bastırılmadı. Dergi, 1340/1925'te 14. yıl 78. sayıdan başlayarak, **Türk Tarih Encümeni Mecmuası** adını aldı. 1-7 sayıların toplu dizini vardır. Derginin ilk dizisinin son sayısı 17. sene 19-96 numara ve 1 haziran 1928 tarihini taşır. 1929-1931 arası «yeni seri» olarak 5 sayı çıkmıştır. Genellikle kurucu üyeler ve yabancı yazarlar yazı yazdılar. İmre Karaçon'dan, İsteyan Cansızof ve Dr. Friedrich von Kraelitz'den çeviriler vardır. Kritovulos, Dursun Bev. Mehmed Halife gibi yazarların eserleri derginin eki olarak yayınlanmıştır. Mecmuada Osmanlı tarihi ile ilgili araştırma, belge ve biyografiler çıkmıştır.

arasındadır. Aynı dönemde, tarih çalışmalarına kaynak olmak üzere, arşivler sahasında bir canlılık kendisini göstermiştir. İlk iş, Sultanahmed Meydanı'ndaki bazı mahzenlerde, Topkapı Sarayı'nda ve Bâbüalî mahzenlerinde bulunan tarihî belgeleri toplamak olmuştur. Nitekim Fâtih zamanından Tanzimat'a kadar cereyan eden resmî işlemlere ve yazışmalara ait olup, Topkapı Sarayı'nın Kubbealtı'na yakın mahzenlerde bulunan evrak altı yüz araba yükü halinde Bâbüalî bahçesi içinde, Sadrazam Cevad Paşa tarafından kütüphane olarak yaptırılmış olan binaya nakledildi. Diğer bazı yerlerdeki malzemeler toplandı. Sonra, bu malzemelerin tasnifi için heyetler kuruldu, çalışmalara başlandı. İstanbul arşivleri ilmî tetkiklere açıldı. İlk defa olarak, yerli ve yabancı ilim adamları arşivlerde araştırmalara başladılar. Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası'nda çıkan ilk yazı, Abdurrahman Şeref Bey'in, eski ve tarihî belgeler ve arşivlerin önemi hakkındaki makalesiydi⁴.

Bu arada çeşitli basın ve yayın organlarında, gazete ve dergilerde arşivlerimizin zenginliği ve üstünlüğü, arşivlerin önemi, tarihî belgelerimizin kıymeti, devlet hizmetlerinde arşivlerin yeri konularında bazı ilginç yazılar görülmekteydi. Bu yazılar ve arşiv çalışmaları, 1908 - 1922 yılları arşiv faaliyetlerinin ne kadar ehemmiyet taşıdığını isbatlamaktadır⁵. Sadece bu yazıların toplanması başlı başına bir araştırma konusu olacak kadar geniştir. Biz bu dönemde arşivler hakkında toplum ve devletin, basının ilgisini ve önemini işaret ettikten sonra, 24 Mart 1914/26 Rebü'l-evvel 1332 tarihli «İkdam» Gazetesinde⁶ yayınlanan «Devâirde hıfz-ı evrak» (Resmî dairelerde belgelerin korunması) başlıklı önemli bir yazıyı tanıtmak istiyoruz. Bu sadece bir örnektir. Benzerleri ve hatta çok daha mühimleri bulunabilir.

«DEVÂİRDE HIFZ-I EVRAK»

Hiç hatırımdan çıkmaz, Macar ulemasından müteveffa Doktor Karaçon⁸ Macar tarihine aid vesâikin Hazine-i evrak'da taharrisine me-

4 Abdurrahman Şeref, «Evrak-ı atika ve vesâik-i tarihiyemiz», TOEM, 1. cüz (Nisan 1326), s. 9-19; yeni yazı yayını için İsmet Binark, «Arşivlerimizin değeri ve son vak'anüvis Abdurrahman Şeref Bey'in 'Evrak-ı atika ve vesâik-i tarihiyemiz' adlı yazısı», Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XXIX/1 (1980), s. 28-34.

5 «II. Meşrutiyet döneminde (1908-1922) Türkiye'de arşiv çalışmaları» adlı bir araştırma hazırlamaktayım.

6 İkdam: 24 Haziran 1894 tarihinde yayına başladı. Ahmed Cevdet Bey çıkardı. İstibdada karşı mücadele etti. Havadis ve fikir gazetesi olarak tanındı. Tarihçi Ahmed Refik, Ali Reşad, Abdurrahman Şeref, Cevad Rüştü güzel yazılar yazdılar. 1908'den sonraki muharrirler Babanzâde İsmail Hakkı, Abdullah Zühtü, Ahmed Rasim, Hüseyin Cahit'tir.

7 Kelimeler; Devâir: Daireler, hıfz-ı evrak: belgelerin korunması, vesâik: belgeler, taharri: araştırma, mezun: izinli, görevli, pür hiddet: hiddet dolu, hazine-i evrak: arşiv, tathir: temizleme, taaffün: çürüyüp kokma, suret-i muhafaza: korunma usulü, muhal: mümkün olmayan, şâyân-ı dikkat: dikkate değer, mezkur: adı geçen, menâfi: menfaatler, yararlar, ibâd: kullar, halk, fıkdan: yokluk, bulunmama, nâşi: dolayı, bahişker: istekli, mefâhir-i maziye: maziye ait öğünülecek şeyler, nazar-ı itina: dikkat bakışı, zâil: yok olma, hazâ'n-i evrak: arşivler, zir-i zemîn: yerin altı, ceyyid-i hava: iyi hava, saf hava, taaccüb: şaşakalma, hayret, istizah: açıklama isteme, umûr-ı devlet: devlet işleri, muttariden: bir düziye, biteviye, mevâd: işler, hususlar, ziyâ-ı azim: büyük kayıp, tetebbu: inceleme, tetkik etme, ittilâ: öğrenme, tanıma, kesb: çalışıp kazanma, edinme, süferâ-yı ecnebiye: yabancı elçiler, der-akab: hemen, arkasından, malûmât-ı tämme: tam bilgi, mesâil-i mütelhaddise ve câriye: ortaya çıkan ve devam eden meseleler, bast etmek: uzun uzadıya anlatma, Vesâik-i mahfuza: saklanmış belgeler, dokümantasyon, bend: makale, fıkra.

zun olduğu gün —beş altı sene evvel— ikinci üstü İkdam Matbaasına pür hiddet gerekerek bize şu sözleri söylemiş idi :

— Adam olmayacaksınız!.. Şimdi Hazine-i Evrak'dan geliyorum. Kül olmuş evrak-ı tarihiye üzerinden yürüdük!..

Karaçon teessüründen hemen hcmen ağlayacak idi. Bu adam Türk-lüğün muhibbi olduğundan bizde gördüğü noksanları bir türlü afv etmez, onların cebr ve telâfi edilmesi lüzumunda ısrar ederdi.

Hakikaten bilahire Hazine-i Evrak tathîr olunub, kalan evrakın muhafazasına dikkat edilmek istenildiği zaman, çürümüş kâğıtların taaffünü amele için işlemeğe mani olacak dereceye vardığı görülmüş idi.

Alelumüm bizdeki evrak mahzenleri kadar, evrak muhafazasının eşkâli kadar karışık ve ibtidaî bir şey olamaz. Hiç bir dairenin evrakı hüsn halde muhafaza olunamıyor. Bunun sebebi var. Evrakın muhafazasındaki lüzum takdir edilmiyor diyemeyiz. Çünkü her daire evrakının suret-i muhafazasından şikâyet ediyor. İktiza eden evrakın bulunması çok kere muhal denilecek kadar güçleştiğini memurlar açıktan açığa söylüyorlar.

Son bir vak'a pek ziyade şâyân-ı dikkattir. Nezaretlerden birinin evrakı içinde de nice muharrerât ve vesâikin çürümüş olduğunu, bunlardan bir takımının yarı sağlam, yarı yıpranmış bir halde meydana çıkarıldığını işittik. Evrak-ı mezkûre içinde menâfi-i iktisadiyeye vesaireye dâir pek mühimleri de var imiş ki bu da tabiidir. Bu nevi evrak 1270 senesinden 1325 senesine kadar geliyor imiş.

Hasılı muharrerât-ı mühimme, hukuk-u ibâda taalluk eden vesâiki hükmiye evrak hıfz edilecek mahallerin fıkdanundan nâşi her yerde zayiâta uğramaktadır.

Bizdeki evrak hıfzı usulü dediğimiz gibi ibtidaîdir: Evrak sandıklara doldurularak birer mahzene konur. Hatta bu sandıklar öyle birbirine üstüne yığılır ki altında kalan bir sandığın içinde evrak aramak üstteki sandıkların indirilmesini icab eder.

Böyle yer altında, rutubetli yerlerde evrak hıfz edilemez. Kezâlik evrak sandıklar içine de karma karışık doldurulamaz. Hele sandıklar birbiri üzerine hiç yığılmaz. Her dairenin evrakı içinde elbette hıfzına itina edilmek lâzım gelen evrak vardır. Fakat hukuk-u ibâda taalluk eden evrak hepsinden mühimdir. Onun için devlet evrak muhafazası meselesini Meşrutiyete İâyık bir surette hal etmiş olmak üzere hıfz-

⁸ İmre Karacson (Karaçon) (Apacatorna, Veszprem 1863-İstanbul 1911). Macar bilgini ve din adamı. 1885'te Győr şehrinde rahiplik görevine başladı, 1890'da öğretmen okulu müdürü oldu. İstanbul ve Anadolu'da Türk dili ve edebiyatı araştırmaları yaptı. II. Meşrutiyet döneminde Türkiye arşivlerine girerek çalışan ilk yabancı araştırmacıardan birisi oldu. Türk-Macar ilişkilerine ait belgeler üzerinde çalıştı. Evliya Çelebi Seyahatnâmesinin Macaristan ile ilgili bölümünü Macarcaya çevirdi. Çeşitli eser ve makaleler yazdı. İstanbul'da vefat etti. TOEM'de makaleleri yayınlandı. Macarca olmak üzere, III. Karoly'nin Türklerle Savaşı, XVIII. yüzyılda iki Türk diplomatının Macaristan üzerine verdiği bilgiler, Türk arşivleri, İstanbul camilerinde Macarlarla ilgili el yazmaları, Rakoçi'nin Türk belgeleri, Türk-Macar arşivi, Eğri'de bir Türk kitabesi gibi çalışmaları vardır.

evrakda kabul edilen usul-i medeniyeyi ittihaz etmelidir. Ve biz hıfz-ı evrakı ne kadar muntazam bir usule rapt eder isek o kadar medenî, muntazam yaşamağa, tarihini yaşatmağa hahişker bir millet olduğumuz isbat ederiz. Evrakını muhafaza etmeği bilmeyen bir devlet, ecadından kalan hatıratı mahv eden bir aileye benzer. Hem bu aile, hem o hükümet mefâhir-i maziyesini kendi eliyle imha etmiş olur.

Hıfz-ı evrakda nazar-ı itinaya alınacak iki cihet vardır. Evvelâ, evrak istenildiği anda bulunabilmek için kayd ve raflara yerleşdirme usulü veyahud fiş usulü. İkincisi, evrak hıfz edilecek yerlerin havası değişmek, rutubeti zâil olmak için ısıtma ve havalandırma usul-i fenniyesi.

Avrupa hazâin-i evrakına girenler, aranılan evrakın ne kadar çabuk bulunduğunu görmüşlerdir. İnsan bu sürate sihr, hayal diyeceği gelir. Değil beş on senelik evrak, elli altmış senelik evrak bile derhal ele geçirilir. Bu sayede ne devletin hakkı zâil olur, ne de halkın. Kaç kere vukua geldi. Birkaç mesele-i mühimmede aranılan evrak-ı tarihiye ya pek zor bulundu, yahud hiç bulunamadı.

Yukarıda dediğimiz gibi evrak hıfz olunacak yerler, artık eski zamandaki gibi bir şekilde bulunamaz. Isıtma ve havalandırma usullerine müracaat lâzım gelir. Viyana'daki Kütüphanesi İmparatorinin bir zir-i zemîn, bodrum kısmı vardır. Biriken kitapları yukarıda saklayabilmek imkân haricine çıktığından bunlar zir-i zemîne nakl edilmişlerdir. Bu kısmı gezdiğimiz zaman bodrumun kuruluşu, ceyyid-i havası taaccübümüzü mucib oldu. İstizahımız üzerine bir elektrik düğmesine basıldığı gibi büyük bir hava alıp verme aleti işlemeğe başladı. Birkaç dakika sonra mahzenin havası tamamiye tazelendiğini his ettik. Raflardaki kitaplardan bazılarını açdık. Hiç birinde rutubetten eser görmedik.

İşte evrak böyle muhafaza olunur. Her daire için, yahud birkaç daire için birlikde evrak hıfzına mahsus binalar vücuda getirip evrak ve vesâiki ziyâdan bozulmadan muhafaza etmelidir. O zaman umûr-i devlet de muttariden cereyan eder. Aranılan şey çabuk bulunur.

Unutmayalım ki çok defa devlete taalluk eden mevâddın tarihçesini bilinmek lâzım gelir. Bu tarihçe bilinmez ise hukuk-ı devlet ziyâ-i azîme uğrar, hem de nazırlar hall-i meseleden aciz kalırlar. Yeni gelen bir nazır cereyan-ı ahvâle muttali kılacak vasıta-i yegâne vesâikin intizâm-ı hıfzıdır. Nazır tettebbu edeceği bir meselenin evrakını ister. Onları bir müddet mütalâa ve tettebbu ettiği gibi işin bütûn safahâtına ittulâ kesb eder. O zaman menâfi-i devleti indî bir ictihâd ile değil, vesâik ile hal eder. İstanbul'a gelcn süferâ-yı ecnebiye dahi sefâret evrak hazinelerinin mükemmeliyeti sayesinde mütenevvi meseleler hakkında der-akab malûmât-ı tammme sahibî oluyorlar. Yedi sekiz sene oluyor, süferâ-yı ecnebiyeden bir zat gayet mühim ve çatalı bir işde hakemlik vazifesini ifa etmek lâzım geldi. Bu zat o mesele ile yedi sekiz gün meşgul oldu. Ve âlem küll olarak meydana çıktı. Bu muvaffakiyet sefirin meziyet-i şahsiyesinden ziyade hazine-i evrakın eseri idi.

Hazâin-i evrakı yoluna koyamaz isek hiç bir nazır veya büyük memur için mesâil-i mütehadise ve câriyenin mahiyet-i tarihyesine itlâ kesb etmek mümkin olmaz.

Bizde usul muntazam olmadığı için ekseriya şahıs düçâr-ı tenkid olur. Halbuki kabahat şahsın değil, usulündür. Usulümüz ile, en büyük bir adam bile işin içinden çıkamaz, vukuf ve malûmât sahibi olamaz. Tabii rey vermek zamanı gelince, insan tereddüden, hatadan kurtulamaz. Çünkü ne diyeceğini bilmez. Her mesele zekâ ile, nazariyât ile hal olunmaz. İşin suret-i cereyanına, kuyûda, mukarrerât ve taahhüdâta dahi müracaat lâzım gelir.

Hatta Avrupa gazetelerindeki bendlerin iyi olmasının müessiri gazete idarelerinin hazâin-i evrakıdır. Baş muharrir bir meseleyi bast etmek isteyince matbaanın evrak memurlarından o meseleye taalluku olan vesâik-i mahfûzayı talep eder. Bunları mütalâa ettikten sonra eline kalemi alıp yazıya başlar. Meslek sahibi bir zat için böyle yazı yazmaktan kolay ne olabilir.

Elhasıl bu evrak meselesini, hele evrak-ı adliyyeyi muhafaza meselesini hal etmelidir. Bunda ihmal asla câiz değildir.»⁹.

Görüldüğü üzere, makalede, arşivler konusuna bir hatırayı anlatmakla girilmekte, Macar müsteşriklerinden İmre Karaçon'un arşivdeki tarihî evrakın perişanlığı üzerine görüşü anlatılmaktadır. Daha sonra Hazine-i Evrak'taki çalışmalar esnasında çürümüş tarihî evraka rastlandığı ifade edilmektedir. Resmî dairelerde arşiv malzemeleri kadar, evrakın korunması usullerinin karışık ve iptidaî olduğu açıklanmaktadır. Nezaretlerden birinin belgeleri arasında 1270-1325 yıllarına ait, özellikle iktisadî konularda pek mühim belgelerin yarı yarıya çürümüş ve yıpranmış olarak meydana çıkarıldıkları ve perişanlıkları anlatılmaktadır.

Evrakların sandıklara konularak yığılması ve bu malzemenin üstüste yerleştirilmesi ve aranan evrakın tekrar bulunmasındaki zorluk ve iptidaîlik tenkid edilmektedir. Devletin ve halkın hukuk ve haklarının korunması ve isbatı bakımından arşivlerin asrî ve Meşrutiyete lâyıık bir şekilde düzenlenmesi lüzumuna dikkat çekilmektedir.

Avrupa arşivlerinde tasnif, düzen, koruma usulleri için güzel bir örnek olarak, ziyaret ettikleri Viyana İmparatorluk kütüphanesi gösterilmekte, bilhassa rutubete karşı alınmış teknik usuller hayranlıkla anlatılmaktadır. Arşiv hizmetlerinin düzenli ve sıhhatli yürüyebilmesi için her daire veya birkaç daire için arşiv binası inşa edilmesi istenmektedir.

Devlet meseleleri ve devletin menfaati olan konularda tarihî arşiv malzemelerine müracaatın gereği ve lüzumu üzerinde durularak, nazırlar ve hükümet erkânı için, belgelerin muntazam tanzimi ve aranıldığı zaman hemen bulunabilmesi üzerinde görüşler ifade edilmektedir. İstanbul'da yabancı elçilik arşivlerinin düzenli olmasının sağladığı yararlar, bir müşahhas örnekle açıklanmaktadır.

⁹ İkdâm, No. 6137, 28 Rebi'ü'l-âhır 1332/11 Mart 1330/24 Mart 1914. (Tercüman Gazetesi Kütüphanesi, Osmanlıca Gazeteler Koleksiyonu. Nu. 32/5).

Arşiv hususunda, düzenli bir usul konulması müdafaa edilmektedir. Usul yokluğu veya bozukluğundan şahısların ve devlet adamlarının da zarara uğradığı bildirilmektedir.

Son olarak, ilginç bir tarzda **gazete arşivciliğinden** söz edilerek, Avrupa gazetelerinde arşivin düzgün ve muntazam olduğundan bahsedilmekte, güzel ve ciddi yazıların arşiv ve dokümantasyon servisi - yazar diyalogunun iyi işlemlerinden kaynaklandığı ifade olunmaktadır. Genelde, arşiv meselesinin ve hukuka ait arşivlerin ihmalinin asla caiz olmadığı açıklanmaktadır.

1914 yılında arşivlerin durumu ve geleceği hakkında çok güzel bilgiler sunan bu başmakalenin yazarı belli olmamakla beraber, o devirde İkdam'da yazı yazan tarih ve arşiv konularına vakıf Abdurrahman Şeref veya Ahmed Refik'ten birinin olması ihtimali kuvvetlidir.

1915 yılında Türkiye'de devlet arşivlerini köklü bir organizasyona tâbi tutmak için bazı çalışmalar yapıldığını bilmekteyiz. Sadâret, Hariciye, Dahiliye, Şurâ-yı Devlet arşivlerinin, «Bâb-ı âli Hazine-i Evrak Müdiriyyet-i Umumiyyesi» unvanı ile birleştirilmesi düşünüldü. Komisyonlar kurularak çalışmalar yapıldı. Fakat savaş gaileleri sırasında bu proje uygulamaya konulamadı¹⁰. Bazı önemli tarihî evrak geçici olarak Konyaya taşındı.

1846 yılında Osmanlı Devlet Arşivi'nin kuruluşundan sonra, Osmanlı devleti bünyesinde köklü bir reform çalışması 1915 yılındaki faaliyetler olmuştur¹¹. Tahminimize göre, İkdam'ın sunduğumuz bu yazısı gibi basın ve yayın organlarındaki arşivlerin durumu ve ıslahı hakkında çıkan yazıların, Hükümetin böyle bir projeyi geliştirmeye teşvik etmesi kuvvetle muhtemeldir. Diğer gazeteler taranırsa buna benzer yazılar bulunabilecektir. Savaş esnasında Kumandanlıklarla ilgili bazı arşiv ihtiyaçları da, arşivler hakkında köklü bir reorganizasyonun gereğini ve bu fikrin gelişmesini etkilemiş olmalıdır.

II. Meşrutiyet döneminde, ister devlet kademelerinden bir ihtiyacın sonucunda olsun, isterse basın-yayın organlarının konuyu bütün açıklığı ile ortaya koyan ve teşvik eden yayınları neticesinde olsun, aydınlar arasında ve toplumda, yapılan birçok yenilik ve değişiklikler arasında, iyi bir Osmanlı-Türk tarihi yazılması ve arşivlerin tanzimi görüşünün ağırlık kazandığı anlaşılmaktadır. «**Devlet evrakının muhafazası meselesinin Meşrutiyete lâayık bir surette hal edilmesini**» arzu etmek eğilimi, bunun tabii sonucu olmalıdır. Millî arşivcilik tarihimiz ve arşivciliğimizin gelişmesi açısından orjinal olan bu konuyu sunarken, benzer başka yazılar bulunabileceğini hatırlatalım. II. Meşrutiyet aydınlarının ortaya attığı fikirlerin, ancak Cumhuriyet döneminde, nisbeten bazılarının gerçekleşebildiğini biliyoruz.

¹⁰ Atilla Çetin, *Başbakanlık Arşivi Kılavuzu*, İstanbul 1979, s. 4; aynı yazar, «Les Archives de la Prédence du Conseil (Başbakanlık Arşivi) à İstanbul», *Etudes Médiévales et Patrimoine Turc, Éditions du CNRS*, Paris 1983, s. 27-54; aynı yazar, «Les Archives de Turquie, aperçu historique et perspectives», *Collection Turcica*, Paris 1983 (basımda).

¹¹ Atilla Çetin, «Osmanlı Devlet Arşivi'nin kuruluşu ve tasnif çalışmaları», *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 21 (Aralık 1982), s. 96-126.

فرمان

هم نوزدهم صبا حلی نشر او تود سینی ، شلی ، بخاری ، غزنه سیدر .

مجله ادارتی

استاد یو. باب عالی جاده شسته و آندم ، یوز شیدور ،

اوله ده رجب صاحب ساجد آکیر ، کورکدور مرسات آجیلده

علاق آدوسی : درسات اقام یوردی — تپور بوسریاس : ۴۰

KUDAM JOHARAL SUKSES

DIRECTEUR — PROPRIETARE: AHMED DELAVOYAT

Redaction Administration Kasdi Joubanban - Yoz, Kaslan, Zourdi, Mardi 24 Maits 1914

نومرو ۶۱۳۷

شخص دوچا شید اولور . حالیکه قیاحت اولمستک مؤثری مؤثره غزنه اداره رینک خزان شخص دکلی ، اصولکدر ، اصولان ابه ، ایستنجیه مطبوعک اوراق مأدودنک اوستابه تلتی اولان و اتان عمتولک طلب ایدر . رای ویرنک زمان کلنجه ، انسان ترددن ، بونلری ، مطابه ایتمکدن مسکده اته قلمی خندان فوریه-بمان . چوشکه نه دیسکی آلوب یازدی ، باشلا . مساک صاحبی برذات بیلیم . هر مشه دکا ابه ، نظرات ابه حل ایچون بریه یازی یازمندن تولای نه اوله بیلور . اولکاز . ایتمک صورت جریانشه ، قیوده ، مفرات و نهاده دهی مرابعت لایم کاور . عدلیاتی عافله مشاهسی سل ایلمدر . برنده حتی اوروبا غزنه یازنده کی بئسدرک ای اعمال اصلا جائ کلاور .

صالی

۲۴	مات	۱۱	۱۳۲۰	۲۶
۱۹۱۴	مات	۱۱	۱۳۲۰	۲۶

دوا کرده حفظ اوراق

حفظ اوراقده نظر اعصاب آله حق ایکی جهت وارد ، اول — اوراق ایستدلیکی مالد و ناتفک خزینه اوراقده مخربنه مآذن اولدایی کون — تثن آتیشنه اول — ایکندی اوقتی اقدام مطبوعه سینه بر حدت کاهلک بزه رطوبتی زائل اوقتی ایچون ایتمه و هو الادریمه هیچ خاطر مردن چیتماز ، مجار علما . سندن متوفی دوقفور قراچون ، مجار کالیزنه مالد و ناتفک خزینه اوراقده مخربنه مآذن اولدایی کون — تثن آتیشنه اول — ایکندی اوقتی اقدام مطبوعه سینه بر حدت کاهلک بزه رطوبتی زائل اوقتی ایچون ایتمه و هو الادریمه

— آدم اوليه جقه سكر ۱۰۰ شمدي خزينه
اوراقدن كليدوم . كول اولمش اوراق تاريخيه
اوزردنن يورودك ۱۰۰ .

قاراجون تاتردن همان همان آغلايه جق
ايدى . بر آدم توركلك محي اولديغندن بزده
كورديكى نقصانلارى بردرلوعقو ايتز ، آنلك
جبر وتلافى ايدلمى لزومنده اصرار ايدردى .
حقيقه بالاآخره خزينه اوراق تظهير
اولتوب ، قالان اوراقك محافظه سته دقت ايدلك
ايتلديكى زمان چورومش كاغذلك تهنى عمله
ايچون ايشله مكه مانع اوله جق درجه و اوردني
كورلمش ايدى .

على السوم بزده كي اوراق مخزنلرى قدر ،
اوراقك محافظه سته اشكالى قدر قاريشيق
وايتسدان بر تى اوله ماز . هيچ بر دائره نك
اوراق حسن حالده حافظه اولته ميور . بونك
سببى وار . اوراقك محافظه سته سببى لزوم
تدير ايدلسور ديه ميتر . چسولنگه هر دائره
اوراقك صورت عافظه سندن شكايه ايدبيور .
اقتضا ايدن اوراقك بولنسى چوق كره محال
دنيه جك قدر كوچاشديكى مأمورلر آچقندن
آچينه سويليورلر .

صوك بر وقه بك زياده شايان دقتدر .
نظارتلردن برينك اوراقي ايجنده ده نيجه حررات
و ناهك چورويش اولدينى ، بونلردن برطاقنك
ياري ساغلام ياري برباش بر حالده ميدانه چيقا .
ردينى ايشيدك . اوراق مذكوره ايجنده منافع
اقتصاديه وساتريه دائر بك مهملري ده وار
ايش كه بوده طبيى در . بونوع اوراق ۱۲۷۰
سنه سندن ۱۳۲۵ سنه سته قدر كليو بامش .

اصول فيهى .

اوروپا خزان اوراقه كبرنلر ، آرانيلان
اوراقك نه قدر چابوق بولدينى كورمشلردر .
انسان بوسرعه سحر ، خيال ديه جكي كاير .
دكل يش اون سنه لك اوراق ، الهى التمش
سنه لك اوراق بيله در حال اله كچيريلور . بو
سايه ده نه دولتك حقي زائل اولور ، نه ده
خلتك . فاج كره وقوعه كلدى بر قاج سنه
مهمه ده آرانيلان اوراق تاريخيه ياپك زور
بولدى ، ياخود هيچ بولنه مدي .

يوقارنده ديديكمز كي اوراق حفظ
اولنه جق يرلر ، اراق اسسكى زمانده كي كي
برشكلكه بولنه ماز . ايصيتمه وهوالانديره
اصولارينه مراجعت لازم كاير . ويانه ده كي
كتبخانه ايمراطورينك بر زيرزمين ، بودرورم
قسمى واردر . بريكن كتسابلرى يوقارنده
ساتلايه بيلمك امكان خارجه چيقديندن بونلر
رژمنه نقل ايدلمشلردر . بوقسمى كورديكمز

زمان بودرورمك قورولنى ، جيد نواسى
تهجيمزى موجب اولدى . . اسه سناجر
اوزرينه بر الكتريق دوگه سنه باصيله كي
بيوك بر هوا آلوب ويرمه آلى ايله ايله
باشلادى . بر قاج دقيقه صكره مخزنك واسى
تساميله تازه لنديكى حس ايتك . وا
كتسابلردن بعضلرني آچدق . هيچ برنده
رطوبتدن اثر كورمدك .

ايشته اوراق بويه محافظه اولتور . هر
دائره ايچون ، ياخود بر قاج دائره ايچون بركلكه
اوراق حفظنه مخصوص بنالر وجوده كتروپ
اوراق ووناقى ضياعدن ، بوزلمدن محافظه

حاصلی محررات مهمه ، حقوق عبادہ تعلق
ایدن و نائق حکمیبه اوراق حفظ ایدیله جسک
عبارتک فقدانندن ناشی هر یرده ضمایمانه
اوضرامتده در .

زده کی اوراق حفظی اصولی دیدیکمز
کی ابتدائی در : اوراق صندوقله طولدیر .
یله رقی برر غزنه قونور . حتی بو صندوقلر
اوله بر بری اوسته بیفلورکه آئنده قالان
بر صندوقک ایچندن اوراق آرامق اوسته کی
صندوقلرک ایندیلمسنی ایجاب ایدر .

بو یله یر آئنده ، رطوبتلی یرزده اوراق
حفظ ایدلر . کذلک اوراق صندوقلر ایچنده
قارمه قاریت-یق طولدیرلماز . هله صندوقلر
یر بری اوزرینسه هیچ بیئلماز . هر دائره تک
اوراقی ایچنده البته حفظنه اعتنا ایدلک لازم
کلن اوراق واردور . قنق حقوق عبادہ تعلق
ایدن اوراق هبستدن مهمدر . آنک ایچون
دولت اوراق عفاظله سی مسئله سنی مشروطینه
لایق بر صورتده حل ایتمش اولمق اوزره حفظ
اوراقده قبول ایدیلن اصول مدنیه بی اتخاذ
ایتلیدر . ویز حفظ اوراقی نه قدر منتظم بر
اصوله ربط ایدر ایسه ک اوقدر مدنی، منتظم،
باشامته ، تاریخی یا شامته خواهشکر بر ملت
اولدیقمزی آسبات ایدرز . اوراقی عفاظله
ایتمکی بیلمین یر دولت ، اجسادندن قالان
ساطرانی عمو ایدن بر طائله-بکزر . هم بو
طائله ، هم او حکومت مفاخر ماضیه سنی کندی
ایله احما ایتمش اولور .

ایتلیدر . او زمان امور دولتده مطروا
جرمان ایدر . آرانیلان شی چابوق بولتور .
اونوتیمه که چوق دفعه دولته تعلق ایدن
موادک تاریخیجه سنی بیلمک لازم کلیر . بو
تاریخیجه بیلمز ایسه هم حقوق دولت ضیاع
عظیمه اوضرار ، هم ده ناظرلر حل مسئله دن
حاجز قالیرلر . یکی کلن بر ناظری جرمان
احواله مطلع قبله جق واسطه یکانه و نائقک
انتظام حفظیدر . ناظر تبیح ایده جکی بر مسئله تک
اوراقی ایستر . آنلری بر مدت مطالعه و تبیح
ایتدیکی کی ایشک بتون صفحاتنه اطلاع کسب
ایدر . او زمان منافع دولتی ضدی بر اجتهاد
ایله دکل ، و نائق ایله حل ایدر . استانبوله
کلن سفرای اجنیه دخی سفارت اوراق
خزینه لرینک مکملتی سایه سنده متنوع مسئله لر
حقیقده در عقب معلومات تامه صاحبی اولیورلره
یدی سکز سنه اولیور ، سفرای اجنیه دن بر ذات
نایت مهم و جنالی برایشده حکمکک وظیفه .
سنی ایضا ایتمک لازم کلدی . بر ذات اومسئله
ایله یدی سکز کون مشغول اولدی و عالم
کل اوله رقی میدانه چیقدی . بو موقبت سفیرک
مزیت شخصیه سندن زیاده خزینه اوراقک اثری
ایدی .

خزائن اوراقی بولته قویه ماز ایسه ک هیچ بر
ناظر و یا بیوک مأمور ایچون مسائل متعده
وجاریه تک ماهیت تاریخی سینه اطلاع کسب ایتمک
مکن اوله ماز .

زده اصول منتظم اولدین ایچون اکثر